

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โทรทัศน์ ได้ชื่อว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มากที่สุดในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสื่อที่มีคุณสมบัติได้เปรียบสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ และมนุษย์ทุกเพศทุกวัย ต่างก็ให้ความสำคัญกับโทรทัศน์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็ก เป็นวัยที่ใช้โทรทัศน์มากที่สุด พิชัย วาสนาส่ง ได้กล่าวไว้ว่า ' หากเราจับเด็กที่กำลังชมนานั่งลงตรงหน้าโทรทัศน์ เด็กจะหยุดนิ่งและเคลื่อนไหวน้อยที่สุด เพราะภาพที่เคลื่อนไหวมีสีสัน และเป็นของใหม่ที่เด็กไม่เคยเห็นมาก่อน เด็กจะซึมซับรับ และจดจำได้รวดเร็วและต่อเนื่อง ยิ่งถ้ารายการนั้นสามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้ เด็กก็จะรับชมได้เป็นระยะเวลาานาน ' (อ้างถึงใน เพชรชมพู เทพพิพิธ, 2533)

จากรายงานการวิจัยได้ระบุว่าเด็กอเมริกันคนหนึ่ง ๆ โดยเฉลี่ยใช้เวลาในการดูโทรทัศน์ ไม่ต่ำกว่า 5,000 ชั่วโมง กว่าที่จะเข้าเรียนในระดับเกรด 1 และใช้เวลาเฉลี่ยประมาณ 19,000 ชั่วโมง ในการดูโทรทัศน์ ตั้งแต่จำความได้จนจบระดับไฮสคูล (Ray Eldon Hiebert, Impact of Media) ส่วน Don Oidenburg ระบุว่า โดยเฉลี่ยเด็กใช้เวลาในการดูโทรทัศน์ถึง 22,000 ชั่วโมง กว่าที่จะเรียนจบระดับไฮสคูล ซึ่งมากเป็น 2 เท่าจากเวลาที่อยู่ในห้องเรียน (Boob Tube and Children's Brain drain) Huston และคณะ ทำการศึกษาการดูโทรทัศน์ของเด็ก และพบว่า เด็กอายุ 3 และ 5 ปี จะดูโทรทัศน์เฉลี่ย 12-20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เด็กอายุ 7 ปี ดูโทรทัศน์เฉลี่ย 15.5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (Huston et al 1990)

การสำรวจทัศนคติของเด็กวัย 6-12 ปี ของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2525 พบว่า เด็กใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ถึง 25.3% เล่น 23.1% อ่านหนังสือ 18.4% ทำงานบ้าน 16.5% (เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่องการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ,2527) โดยที่เด็กในวัย 2-3 ขวบ ใช้เวลาดูโทรทัศน์ถึงวันละ 1-2 ชั่วโมง

ส่วนการศึกษาวิจัยเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กชอบดูโทรทัศน์มากเป็นอันดับ 1 ชอบอ่านหนังสือการ์ตูนเป็นอันดับ 2 และชอบเล่นเกมส้อมพิวเตอร์มากเป็นอันดับที่ 3 โดยรายการโทรทัศน์ที่ชอบดูมากที่สุดได้แก่ การ์ตูน (เพชรชมพู เทพพิพิธ, 2533) ดวงเดือน พันธุมนาวิน พบว่า ในกลุ่มเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด จำนวน 1,600 คน ร้อยละ 91 มีโทรทัศน์ภายในบ้าน และใช้เวลารับชมโทรทัศน์เฉลี่ย 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ฟังวิทยุ 11 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และอ่านสิ่งพิมพ์ 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530)

สอดคล้องกับ Lesser และ Sleeman ที่ระบุว่า เด็กเป็นกลุ่มที่รับชมรายการโทรทัศน์มากกว่าผู้ใหญ่ และใช้เวลาดูโทรทัศน์มากที่สุด ในขณะที่ปิ่นทิศา ทองสีมา (2535) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว พบว่า เด็กใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยส่วนใหญ่เป็นการดูโทรทัศน์พร้อมกับทำกิจกรรมอย่างอื่นไปด้วย เช่น ทำการบ้าน เล่น อ่านหนังสือ และรับประทานอาหารหรือขนมคบเคี้ยว

วัตถุประสงค์ในการรับชมโทรทัศน์ของเด็กนั้น ก็เพื่อสร้างความบันเทิง และจินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กก้าวไปชื่นชอบ และเป็นธรรมชาติของเด็ก เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่เด็กโปรดปราน เพราะสามารถเห็นภาพที่เคลื่อนไหว มีสีสันและมีเสียง นอกจากนี้ ยังเพื่อการรับรู้สาระความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเกร็ดความรู้ และแนวทางในการประพฤติ หรือการละเล่นในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการแต่งกาย การพูดจา และเด็กยังใช้โทรทัศน์เป็นสื่อเพื่อการสื่อสารสมาคม และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อีกด้วย ในกรณีที่นั่งดูโทรทัศน์ร่วมกับคนในครอบครัว จะทำให้เด็กได้พูดคุย และถกเถียงถึงสิ่งที่กำลังรับชมอยู่ในขณะนั้น ถือเป็นโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และยังสามารถนำเรื่องราวที่ได้รับชมจากรายการโทรทัศน์ไปเป็นหัวข้อในการสนทนา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเพื่อนได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ในงานวิจัยเรื่องการใช้โทรทัศน์ของเด็กในครอบครัว ของปิ่นทิศา ทองสีมา (2536) ยังพบว่า เด็กใช้โทรทัศน์เป็นสิ่งแวดล้อม หรือเป็นเพื่อนแก้เหงา ในกรณีที่ผู้ปกครองทำงานนอกบ้าน หรือไม่มีเวลาดูแลลูก และในบางครอบครัวผู้ปกครองมีความตั้งใจที่จะใช้โทรทัศน์เป็นที่เลี้ยง และเพื่อนแก้เหงาให้กับลูกของตน

นอกจากนี้ เด็กยังอาจใช้โทรทัศน์เพื่อเป็นเครื่องมือในการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับปัญหา หรือหลีกเลี่ยงจากบุคคลที่ไม่ต้องการมีปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยเฉพาะในเด็กที่มีปัญหาครอบครัว หรือมีบุคลิกที่เก็บกด ไม่ชอบสังคม มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูโทรทัศน์มากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

ในสังคมอเมริกัน พบว่าพ่อแม่ที่มีฐานะไม่ค่อยดีมักใช้โทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการยึดเด็กให้อยู่แต่ในบ้านไม่ออกไปเล่นข้างนอก โดยเฉพาะในช่วงเวลา 14.00 - 20.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่เด็กเลิกเรียนแล้ว ในขณะที่พ่อแม่ยังไม่เลิกจากที่ทำงานจึงไม่มีเวลาดูแลลูก ๆ เนื่องจากมีสถิติของการก่ออาชญากรรมกับเด็ก รวมทั้งปัญหาเสพติด และการตั้งครรภเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะเด็กจะต้องดูแลตัวเองตามลำพัง หรือมีเวลาเป็นของตัวเองโดยปราศจากการควบคุมดูแลจากพ่อแม่และแม่ในช่วงเวลาดังกล่าวทุกวัน จึงทำให้อัตราเสี่ยงในการเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวมีสูงมาก ดังนั้น การปล่อยให้เด็กใช้เวลาอยู่นำจอโทรทัศน์ จึงเป็นวิธีที่สะดวก และดีที่สุดสำหรับพ่อแม่หลาย ๆ คน (จุดประกาย, กรุงเทพมหานคร 2541)

จึงอาจกล่าวได้ว่า โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ได้ใกล้ชิดและกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเด็กอย่างแยกกันไม่ออก ซึ่งปรากฏการณ์นี้เองที่เป็นจุดสนใจ และทำให้เกิดการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับเด็กจากการรับชมโทรทัศน์ ซึ่งผลการวิจัยของ Fritz Redl พบว่า โทรทัศน์มีผลกระทบต่อเด็ก 4 ด้าน คือ

1. ผลกระทบทางกายภาพ (Physical effect) เป็นผลกระทบที่ไม่ค่อยเด่นชัด คือ โทรทัศน์จะมีผลทางร่างกายต่อเด็กก็ต่อเมื่อมีการดูที่ใกล้เกินไป หรือดูในที่แสงสว่างไม่เพียงพอ

2. ผลกระทบทางอารมณ์ (Emotional effect) โดยธรรมชาติของเด็กจะชอบรายการที่มีเนื้อหาตื่นเต้นสนุกสนาน ซึ่งรายการดังกล่าวจะมีผลต่ออารมณ์ของเด็ก ดังนั้นหากรายการมีเนื้อหาที่แสดงถึงความรุนแรง เด็กก็จะรับรู้ถึงความรุนแรง และความหวาดกลัว ซึ่งเด็กอาจคิดว่าเป็นความจริง

3. ผลกระทบทางสติปัญญา (Cognitive effect) โทรทัศน์จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ เพื่อที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ดังนั้น รายการโทรทัศน์จึงควรเสนอภาพจากชีวิตจริงของผู้ใหญ่ เพื่อให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และเพื่อให้เด็กได้ปรับเข้ากับชีวิตต่อไป

4. ผลกระทบทางพฤติกรรม (Behavioral effect) โทรทัศน์มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กในทางอ้อม คือ ทำให้เด็กเกิดการจดจำ และเลียนแบบ

ผลการศึกษาวิจัยของ รอด แอนเดอร์สัน นักวิจัยของมหาวิทยาลัยจอห์นส์ ฮอปกินส์ ที่ตีพิมพ์ลงในวารสารของสมาคมการแพทย์อเมริกัน ได้ระบุว่า เด็กที่ดูโทรทัศน์นานกว่า 4 ชั่วโมงขึ้นไปทุกวัน จะมีไขมันสะสมในร่างกายมากกว่าเด็กที่นั่งอยู่หน้าจอไม่เกินวันละ 2 ชั่วโมง และจะมีผลให้ความกระฉับกระเฉงตื่นตัวลดลงอย่างมากเมื่อมีอายุย่างเข้าตอนกลางของช่วงเป็นวัยรุ่น โดยผลการศึกษาในครั้งนี้ ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจากเด็กอายุ 8 - 16 ปี จำนวน 4,063 คน โดยการเปรียบเทียบพฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของเด็กกับระดับการทำกิจกรรมและสภาพไขมันที่สะสมในร่างกาย

นั่นหมายถึงว่า โทรทัศน์สามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพให้กับเด็กในเรื่องของน้ำหนักตัวได้ด้วย ถึงแม้โทรทัศน์อาจจะไม่ใช่ตัวแปรเดียวที่ทำให้เด็กมีน้ำหนักตัวที่มากขึ้น แต่ก็มีความเกี่ยวพันกันอยู่ เนื่องจากเด็กที่ใช้เวลาอยู่กับโทรทัศน์มากเกินไป มักจะให้เวลากับกิจกรรมด้านอื่นน้อยลงตามลำดับ โดยเฉพาะการเล่นที่เป็นการออกกำลังกาย ที่จะช่วยให้ร่างกายมีความแข็งแรงสมบูรณ์ (หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, 27 มีนาคม 2541)

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยพบว่า การที่เด็กนั่งนิ่ง ๆ เฉย ๆ วันละหลายชั่วโมงนั้น ไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาทางร่างกายของเด็ก เพราะการพัฒนากระดูก และกล้ามเนื้อนั้น เด็กจะต้องอาศัยการวิ่งเล่นออกกำลังกายบ้าง เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์ ส่วนในทางสังคมนั้น หากเด็กเปิดให้ความสนใจกับโทรทัศน์จนไม่สนใจกิจกรรมอื่น การปลูกฝัง และเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมจะลดน้อยลง เด็กจะคุ้นเคยกับการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทักษะคิดในการร่วมพัฒนาสังคม หรือทัศนคติในการทำอะไรเพื่อผู้อื่นอาจลดถอย (กฤษณ์ ทองเลิศ, สื่อสารมวลชนการเมืองและวัฒนธรรม.2540,หน้า 185-188)

นักจิตวิทยา และครูส่วนใหญ่ มีความเห็นพร้อมกันว่า โทรทัศน์มีส่วนทำให้ความสามารถในการอ่าน และการแสดงบทบาทในโรงเรียนลดลง ส่วน Jerome Singer พบว่าเด็กที่มีการรับชมโทรทัศน์อย่างหนักมักจะทำให้ความรอบรู้ของเด็กลดลง และเด็กจะมีความกระวนกระวายอยู่ไม่สุข รวมทั้งมีผลการเรียนที่แย่ง (Is TV Ruining Our Children? . Impact of Media) นอกจากนี้ Jerome L. Singer ยังระบุว่า อันตรายจากการที่เด็กดูโทรทัศน์มาก ๆ จะทำให้เด็กมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อยลง ความสามารถ และความพร้อมในการอ่านลดลง รวมทั้งมีความสามารถในการใช้ภาษาที่ต่ำ ส่วน Generally Healy ระบุว่า โดยทั่วไปการที่เด็กดูโทรทัศน์มาก ๆ จะทำให้สมองของเด็กที่กำลังเติบโต และเปลี่ยนแปลงได้ง่ายนั้น ไม่อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการเล่าเรียนในอนาคต (Boob Tube and Children's Brain drain)

นอกจากนี้ โทรทัศน์ยังมีผลต่อการพัฒนาทางความคิด สติปัญญาและการรับรู้ทางสังคมของเด็ก เพราะเด็กมีวิวัฒนาการทางสมองและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่เป็นขั้นตอน โดยจะมีการพัฒนาไปตามวัย และการเรียนรู้ของเด็กส่วนหนึ่งมาจากการเล่นที่ผู้ใหญ่อาจมองว่าไร้สาระ แต่แท้ที่จริงแล้วการเล่นของเด็กนั้น จะสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนทางด้านสมอง สร้างความรู้ ความคิด และจินตนาการ รวมทั้งให้ประสบการณ์แก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการเล่นด้วยกันหลาย ๆ คน หรือเป็นกลุ่ม ยังจะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี แต่เมื่อโทรทัศน์แย่งเวลาในการเล่นของเด็กไป ทำให้เด็กหมกหมุ่นอยู่แต่เฉพาะหน้าจอโทรทัศน์แล้ว ก็เท่ากับเป็นการทำลายการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็กลงไปด้วย

การที่เด็กดูโทรทัศน์มากเกินไป นอกจากจะไม่ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นแต่อย่างใดแล้ว เด็กอาจจะเกิดความคิดที่อยากตามอย่างในโทรทัศน์ และอาจทำให้เด็กมีทัศนคติต่อโลกและชีวิตที่ผิด ๆ อีกด้วย ทั้งนี้เพราะสัดส่วนของรายการโทรทัศน์โดยส่วนใหญ่มักเป็นรายการที่มีเรื่องราว และเนื้อหาเหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่ แต่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก นอกจากนี้ โทรทัศน์ยังทำให้เด็กได้เห็น และเรียนรู้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้ใหญ่ก่อนวัยอันควร โดยเฉพาะพฤติกรรมที่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ใหญ่มักจะพยายามปิดบังไม่ให้เด็กได้รู้ได้เห็น ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายผู้อื่น การเช่นฆ่า การทำลาย และการร้องไห้ (Joshua Meyrowitz, 1985)

ดังนั้นหากเด็กได้รับชมรายการประเภทดังกล่าวบ่อย ๆ ก็จะมีผลเสียต่อเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กยังไม่มีวิจารณญาณในการแยกแยะสิ่งที่ถูกหรือผิด และไม่สามารถในการควบคุมตัวเองได้อย่างผู้ใหญ่ โดยเฉพาะถ้าโทรทัศน์นำเสนอความรุนแรง ก้าวร้าว อาฆาตพยาบาท ใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม หรือมีแนวโน้มในทางยั่วยุอารมณ์ ก็อาจส่งผลกระทบต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็ก เพราะโดยธรรมชาติของเด็กมักชอบที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ดังนั้น การที่จะเลียนแบบพฤติกรรมในโทรทัศน์จึงเป็นเรื่องง่าย และเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับเด็ก โดยเฉพาะหากไม่มีใครอธิบาย หรือชี้แจงให้ฟังถึงสิ่งที่ดี และไม่ดี

รศ.ดร.ธีระพร อูวรรณโณ นักจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวอ้างถึงรายงานของนักวิจัยทั่วโลกที่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เด็กและวัยรุ่นที่รับชมภาพยนตร์หรือรายการประเภทเหยียดหยาม โหด บ่อย ๆ จะส่งผลให้ผู้ชมเกิดความชินชาต่อพฤติกรรมดังกล่าว โดยเห็นความก้าวร้าวรุนแรงเป็นของธรรมดา จนถึงขั้นนำพฤติกรรมดังกล่าวไปปฏิบัติเมื่อมีโอกาส ทั้งนี้ เนื่องจากเด็กได้เห็นแต่ความเหยียดหยาม โหด จนเกิดความจำเจและชาชิน จนในที่สุดจะนำมาเลียนแบบ เพราะคิดว่าไม่มีปัญหาต่อสังคมแต่อย่างใด (แนวหน้า, กรกฎาคม 2540:18)

สถาบันวิจัยวิทยุ และโทรทัศน์ของ NHK ประเทศญี่ปุ่น ทำการวิจัยข้อดีข้อเสียของโทรทัศน์ และพบว่า เด็กสามารถเรียนรู้การกระทำบางอย่างที่ง่าย ๆ จากโทรทัศน์ได้ตั้งแต่อายุ 4-7 เดือน และจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุสูงขึ้น ส่วนการกระทำที่สลับซับซ้อนจะมีอัตราสูงขึ้นเมื่อมีอายุ 3-3.5 ปี การออกท่าทางต่าง ๆ ตามที่เห็นในโทรทัศน์ เด็กในวัย 2.5-3 ปี จะทำได้มากที่สุด ส่วนการเลียนแบบภาษา และคำพูด เด็กในวัย 3 ปี จะทำตามอย่างได้ถึงร้อยละ 68 และสำหรับการศึกษาทัศนคติของพ่อแม่ พบว่า พ่อแม่โดยส่วนใหญ่เห็นว่าโทรทัศน์มีข้อดีมากกว่าข้อเสียสำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี แต่เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้นพ่อแม่กลับเห็นว่าโทรทัศน์มีผลเสียต่อเด็กมากกว่าผลดี (รศ.วิภา อุตมจันทร์, การผลิตสื่อโทรทัศน์ และวิดีโอทัศน์, 2538)

และจากการศึกษาอิทธิพลจากโทรทัศน์ในการเล่นของเด็ก อายุ 3-6 ปี ของอรทัย ศรีสันติสุข (2527) พบว่าเด็กร้อยละ 75 รับว่าเคยจำตัวอย่างจากโทรทัศน์มาประกอบการเล่น และมีการเลียนแบบทั้งด้วยกริยาท่าทางโดยจำจากตัวแสดงเด่น ๆ ของเรื่อง และเลียนแบบโดยใช้อุปกรณ์ประกอบท่าทาง

นอกจากนี้ รัญจวน มีนประดิษฐ์ (2513) ยังพบว่า เด็กจะเลียนแบบการจำเอาคำพูดที่เป็นการแสดงมาใช้มาก รองลงไปเป็นการแต่งกาย และการช่วยเหลือผู้อื่น (มนต์ชัย นินนาทนท์, 2526) ไทรทัศน์ ยังสามารถกระตุ้น หรือส่งเสริมให้เด็กกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้เมื่อเด็กมีความโน้มเอียงที่จะทำอยู่แล้ว และยังสามารถสร้างทัศนคติ และค่านิยมใหม่ให้แก่เด็กหากมีการเล่นซ้ำ ๆ หรือบ่อย ๆ รวมทั้งทำให้เด็กมีจิตใจที่ตายด้าน ขาดความเห็นอกเห็นใจได้ด้วยเช่นกัน (ประมะ สตะเวทิน)

อย่างไรก็ตาม ไทรทัศน์ก็ยังมีอิทธิพลในแง่ดีด้วยเช่นกัน เพราะผลการสำรวจของสถาบันวิจัยความคิดเห็นสาธารณะ ของ NHK ซึ่งเก็บข้อมูลจากมารดา พบว่า ส่วนใหญ่เชื่อว่าไทรทัศน์มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ กระชับความสัมพันธ์กับเด็กอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน และช่วยเพิ่มความสามารถในการแสดงออกทางการใช้ภาษาของเด็ก รวมทั้งเป็นเครื่องช่วยให้ผลการเรียนของเด็กดีขึ้น โดยผลการวิจัยระบุว่า ภาพเคลื่อนไหว การ์ตูน การทดลอง และการสนทนาโต้ตอบ เป็นสิ่งที่กระตุ้นความสนใจของเด็ก และช่วยให้เด็กเข้าใจเนื้อหาของสื่อได้ดี (รศ.วิภา อุดมจันทร์, การผลิตสื่อไทรทัศน์และวีทัศน์, 2538) นอกจากนี้ ผู้ปกครองยังมีความคิดเห็นว่า ไทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กทางด้านการศึกษา และบุคลิกภาพ ทำให้เด็กรู้จักแสดงความคิดเห็น รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ และทำให้การเรียนดีขึ้น (วันสื่อสารแห่งชาติ, คณะกรรมการจัดงานวันสื่อสารแห่งชาติ, 2529)

ไทรทัศน์จึงถูกเปรียบเปรยว่าเป็นสื่อมวลชนที่เปรียบเสมือนดาบสองคม ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชน เพราะสามารถปลุกฝังแนวคิดเรื่องสันติภาพ ตลอดจนปลุกฝังแนวคิดด้านความก้าวร้าว และความรุนแรงได้เช่นกัน เช่น ถ้าไทรทัศน์นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความน่ารักน่าเอ็นดูของสัตว์ การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ภาพยนตร์สำหรับครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ดีสำหรับเด็ก ในทางตรงกันข้าม หากเด็กและเยาวชนได้รับเรื่องราวที่ก้าวร้าวรุนแรง ทั้งด้านทางเพศ ความหวาดเสียว การต่อสู้เช่นฆ่าล้างผลาญ ภาพยนตร์โหด ยั่วสวาท บทกรุ่นแรง เช็กซ์ชาติลัม หรือเรื่องที่มีเนื้อหาทำนองอย่างนี้จนเคยชินชา เด็กอาจเชื่อว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องปกติก็ได้ (อุกฤษณ์ ทองเลิศ, แนวหน้า, กันยายน 2540)

การที่โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กมากมายขนาดนี้ เป็นเพราะว่าเด็กได้รับชมรายการที่มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย และแตกต่างกันไป ซึ่งบางรายการอาจมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับวัย และเวลาอันควรที่จะได้รับรู้ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการปล่อยให้เด็กได้มีโอกาสในการรับชมรายการดังกล่าว

จากการศึกษาถึงลักษณะของการรับชมโทรทัศน์ พบว่า การรับชมโทรทัศน์ของเด็กนั้น มักจะรับชมร่วมกับผู้ปกครองในครอบครัว และผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเลือกรับชมรายการก็คือผู้ปกครองนั่นเอง โดยการศึกษาแสดงผลว่าผู้ปกครองใช้เวลาในการรับชมรายการสำหรับเด็กเพียง 25% นอกนั้นจะเลือกรับชมรายการที่ได้รับความนิยม ซึ่งเป็นรายการที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่ (Carpenter, Huston & Spera, Field 1989) ดังนั้น การที่เด็กได้มีโอกาสรับชมรายการสำหรับผู้ใหญ่ จึงทำให้เด็กซึมซับรับเอาสิ่งที่ยังไม่สมควรที่จะได้รับรู้ และส่งผลให้เกิดการเลียนแบบ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับแบบอย่าง que เห็นในโทรทัศน์

แต่ยังมีรายการโทรทัศน์บางประเภทที่มีเนื้อหาเหมาะสมสำหรับการรับชมของเด็ก ซึ่งได้แก่ รายการสำหรับเด็ก เนื่องจากเป็นรายการที่มีเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอที่เหมาะสมกับวัย และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กนั่นเอง

สำหรับในต่างประเทศ รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับกันเป็นอย่างดี ได้แก่ รายการเซซามีสตริท (Sesame Street) ผลิตโดยสถานีโทรทัศน์ PBS (Public Broadcasting System) ของสหรัฐอเมริกา เป็นรายการสำหรับเด็กที่มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา และภาษา รวมทั้งสาระประโยชน์ที่เหมาะสมกับเด็ก โดยรายการดังกล่าวได้ถูกนำไปฉายในหลายประเทศทั่วโลก เนื่องจากเป็นรายการที่มีรูปแบบและเนื้อหาที่น่าสนใจ และได้รับความนิยมค่อนข้างมาก ทั้งนี้ ได้มีการนำมาฉายในไทยด้วย แต่มีอุปสรรคทางด้านภาษา ทำให้รายการไม่บรรลุวัตถุประสงค์เหมือนในประเทศอื่นที่คุ้นเคยกับภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ประเทศออสเตรเลีย ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งให้ความสำคัญกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการรายการสำหรับเด็กขึ้น เพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กโดยเฉพาะ เรียกว่า C Classification เป็นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กอายุ 6-13 ปี (รศ.วิภา อุดมฉันท.การผลิตสื่อโทรทัศน์และวิดีโอทัศน์, 2538)

และเชื่อว่าในอีกหลาย ๆ ประเทศ ย่อมต้องให้ความสำคัญกับผู้รับชมรายการที่เป็นเด็กด้วยการผลิตรายการที่มีเนื้อหาสาระ และรูปแบบที่เหมาะสมกับวัย และความสนใจของเด็ก เนื่องจากเป็นที่ตระหนักรู้โดยทั่วกันว่า เด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่ายิ่งของประเทศ และจะเติบโตขึ้นเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และสามารถทำประโยชน์ให้กับประเทศได้ในอนาคต หากได้รับการปลูกฝัง และปูพื้นฐานที่ดีตั้งแต่ยังเยาว์ ซึ่งสิ่งหนึ่งที่จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นสื่อกลางในการอบรมสั่งสอน และให้ความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เป็นมรดกทางสังคมได้เป็นอย่างดี ก็คือ รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนั่นเอง

ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ชมรายการโทรทัศน์รุ่นเยาว์มาตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์แห่งแรกของประเทศ คือ สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ของบริษัทไทยโทรทัศน์ โดยรายการสำหรับเด็กในยุคแรก ๆ นั้น เป็นรายการที่ผลิตโดยสถานีโทรทัศน์นั่นเอง เนื้อหาของรายการมุ่งที่จะให้ความบันเทิง และความสนุกสนานแก่เด็กเป็นหลัก แต่ก็ไม่ลืมที่จะสอดแทรกความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ รวมถึงการอบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยมากมักเป็นเรื่องใกล้ตัวของเด็กเอง เป็นต้นว่า การเป็นเด็กที่ดีต้องทำตัวอย่างไร การรับผิดชอบต่อตัวเอง และการช่วยเหลือผู้อื่น รวมถึงการช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน ซึ่งนอกจากจะให้เด็กได้รับความบันเทิง ความสนุกสนาน และได้รับประสบการณ์จากเนื้อหาของรายการที่น่าเสนอแล้ว เด็กยังได้รับการชี้แนะ และอบรมสั่งสอน โดยผู้ดำเนินรายการได้มีการเชื่อมโยง และสอดแทรกสิ่งที่เป็นการอบรมสั่งสอนเด็กในเรื่องราวต่าง ๆ โดยที่เด็กจะไม่รู้สึกรู้สึเหมือนถูกบังคับ หรือสั่งให้ทำ ดังเช่นรายการหนูจ้อยกับแขกเล่นกล (ซูซีฟ ข้าของมุทฺร์, สัมภาษณ์, 2540)

บางรายการ จะเป็นการให้ความรู้ในเรื่องที่นอกเหนือไปจากชีวิตประจำวันของเด็ก แต่ก็เป็นการเตรียมความพร้อมไปสู่การเรียนรู้เรื่องราวรอบตัวที่กว้างขึ้น หลากหลายขึ้น เช่น การแนะนำให้เด็กได้รู้จักกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า โดยทางผู้ผลิตรายการจะนำสัตว์เลี้ยง หรือสัตว์ป่ามาให้เด็กได้รู้จัก และเห็นรูปร่างหน้าตาในรายการไม่ว่าเป็นการนำสัตว์ตัวจริงมาในห้องส่ง หรือเป็นภาพของสัตว์ชนิดนั้น และผู้ดำเนินรายการจะเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตของสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นต้นว่า การแนะนำให้รู้ว่าสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงลูกด้วยนม และเป็นสัตว์เลี้ยงที่อาศัยอยู่ในบ้านเรือนของมนุษย์ มีนิสัยจงรักภักดี

ต่อเจ้าของ หรือเลือกเป็นสัตว์ป่าที่ดุร้าย ชอบจับสัตว์ที่อ่อนแอกว่าเป็นอาหาร ฯลฯ เหล่านี้มีอยู่ในรายการเหิงกับสัตว์เลี้ยง (บรรยง เสนารักษ์, สัมภาษณ์, 2540)

นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนในเรื่องของศีลธรรม จริยธรรม และการชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม และสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่ควร รวมไปถึงการประพฤติตนเป็นคนดี หรือเด็กที่ดีจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร โดยผ่านรูปแบบของรายการที่เป็นการ์ตูน นิทานประกอบภาพวาดการ์ตูน ในรายการตุ๊กตาวาดรูป รวมไปถึงการถ่ายทอดสิ่งที่เป็นมรดกของประเทศ อันได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติ เกี่ยวกับศิลปะการฟ้อนรำประเภทต่าง ๆ ทำให้เด็กที่รับชมรายการได้รู้จักกับสิ่งที่มีคุณค่า และเกิดความรักความภาคภูมิใจในความเป็นไทยของตน นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องของการแสดงความสามารถเฉพาะตัว และความกล้าที่จะแสดงออกในเรื่องที่ถูกที่ควรของเด็ก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ และศิลปะประจำชาติ หรือถ้าเป็นละคร ก็จะเป็นละครประเภท ละครร้อง ละครรำ ซึ่งมีให้เห็นในรายการบทเรียนฟ้อนรำ และ รายการนักแสดงรุ่นเยาว์ (ซูชีพ ชำของยุทธ์, สัมภาษณ์, 2540)

รายการสำหรับเด็กไม่ได้มีเฉพาะที่ผลิตขึ้นโดยสถานีโทรทัศน์เท่านั้น ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ที่เห็นถึงความสำคัญของโทรทัศน์ ในแง่ของสื่อมวลชนที่สามารถใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารกับผู้ชมที่เป็นเด็ก และเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวความรู้ ความเป็นจริงในสังคมให้เด็กได้รับรู้ นอกเหนือจากความรู้ที่ได้รับจากห้องเรียน ดังนั้น จึงได้ผลิตรายการที่มีเนื้อหาให้สาระความรู้ และความบันเทิงในเรื่องต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับความรู้ในเรื่องอนามัยเบื้องต้น การปฏิบัติตนต่อสาธารณะ ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของสังคม และสิ่งที่ควรปฏิบัติ ความรู้ในเรื่องของประสบการณ์ชีวิต และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเรื่องของ จริยธรรม ความประพฤติ และการรู้จักหน้าที่ของตน ซึ่งนำเสนอผ่านรูปแบบของรายการที่ไม่ ซับซ้อน เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของรายการเป็นเด็กก่อนวัยเรียน จนถึงเด็กชั้นประถมต้น โดยใช้ชื่อรายการว่า เพื่อนของเด็ก

นอกจากรายการเพื่อนของเด็กซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กเล็ก ๆ แล้ว ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ยังได้ผลิตรายการสำหรับเด็กชั้นอื่นหนึ่งรายการ โดยเป็นรายการที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กที่โตขึ้น และเนื้อหาของรายการก็มีความหลากหลายมากขึ้น มีทั้งการนำเสนอความรู้ที่เป็นความรู้ทั่วไป และความรู้ที่อยู่ในบทเรียน ในรูปแบบของ

การแข่งขันเกมลงภูมิภาค ความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญ ๆ โดยการพาไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในบ้านเมือง นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้เด็กรู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และสอนในเรื่องของทักษะความรู้เฉพาะด้าน เป็นต้นว่า สอนให้ประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ หรือสอนให้เล่นดนตรี มีทั้งขลุ่ย กัตาร์ ไวโอลิน ได้แก่ รายการเสาร์สโมสรร (ธีรชัย รั้งสิกุล, สัมภาษณ์, 2540)

เนื้อหาของรายการสำหรับเด็กในยุคต่อมา มักหนีไม่พ้นการถ่ายทอดสาระความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่เป็นความรู้เกี่ยวกับบทเรียน วิชาการแขนงต่าง ๆ และความรู้รอบตัวทั่ว ๆ ไป รวมไปถึงการสอนให้ฝึกฝนในเรื่องของทักษะ ทั้งการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ และการฝึกความสามารถ นอกจากนี้ ยังเป็นเวทีให้เด็กได้แสดงออกถึงความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความกล้าที่จะแสดงออกแล้ว ยังถือเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กที่รับชมอยู่ทางบ้านได้อีกด้วย

หน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบในการผลิตรายการสำหรับเด็ก ก็ไม่ได้มีเฉพาะสถานีโทรทัศน์ และหน่วยงานทางด้านการศึกษาเท่านั้น ยังมีหน่วยงานที่เป็นองค์กรเอกชน ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ ที่ได้อาศัยโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการตอบแทนสังคม ด้วยการมอบสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ และความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับประชาชนในสังคมโดยเน้นที่เด็ก เนื่องจากเล็งเห็นว่าจะเป็นกำลังที่สำคัญของชาติต่อไปในอนาคต และเป็นวัยที่เหมาะสมสำหรับการปลูกฝังสิ่งที่เป็น พื้นฐานของการดำรงชีวิต จึงได้ผลิตรายการยูททัศน์ขึ้น และใช้รายการดังกล่าวทำหน้าที่เป็นตัวแทนขององค์กรในการตอบแทนสังคม และมอบสิ่งดี ๆ ให้กับผู้รับชมที่เป็นเด็ก (กาญจนา อิมอารมณ, สัมภาษณ์, 2540)

การส่งเสริมให้เด็กเป็นคนทีกล้าแสดงออก และรู้จักเรียกร้องในสิทธิของตนเอง ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดมากขึ้น ในรายการสำหรับเด็กในยุคต่อมา จนกลายเป็นค่านิยมใหม่ในสังคม ที่รับรู้กันโดยปริยายว่าเด็กที่เก่งต้องกล้าที่จะแสดงออก โดยเฉพาะในเรื่องที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ขอบเขตของความรู้ที่มีการถ่ายทอดผ่านเนื้อหาของรายการ ยังเป็นเรื่องราวที่กว้างขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงเรื่องง่าย ๆ หรือ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ก็ขยายออกไปสู่เรื่องที่ใหญ่ขึ้น กว้างขึ้น ซึ่งโดยปกติยังเป็นเรื่องที่ยังไกลตัวเด็กมากเกินไปกว่าที่เด็กจะรับรู้ ให้ความสนใจ หรือร่วมรับผิดชอบได้ เช่น เรื่องของการอนุรักษ์ หรือรักษาสิ่งแวดล้อม เรื่องของมลภาวะของสังคม หรือของโลก

แต่รายการสำหรับเด็ก กลับนำมาเสนอให้เด็กได้ซึมซับรับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญ โดยการใช้รูปแบบของความบันเทิงเข้ามาดึงดูดความสนใจ และใช้เนื้อหาในการกระตุ้นเตือน ด้วยการนำเสนอซ้ำ ๆ บ่อย ๆ เพื่อเป็นการเน้นย้ำให้เกิดการรับรู้และจดจำ และรายการที่ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ก็คือ รายการสโมสรผีน้อย เพราะเด็กในยุคนั้นต่างก็อยากเข้าไปเป็นผีน้อยตัวหนึ่งในสโมสรของน้ำนิตด้วยกันทั้งนั้น โดยที่ผู้ผลิตรายการได้ใช้รูปแบบของการร้องเพลง และการเต้นรำ เข้ามาสร้างสีสันให้กับรายการ และถึงแม้ว่า เนื้อหาจะเป็นการนำเสนอเรื่องราวของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ มลภาวะทางสังคม โดยมีการเรียกร้องให้เด็กเห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการร่วมมือกันอนุรักษ์ หรือรักษา แต่ก็ยังได้รับความนิยมในการรับชมรายการจากเด็กทั่วประเทศเป็นอย่างมาก

จะเห็นได้ว่า เนื้อหาสาระของรายการสำหรับเด็ก มักประกอบด้วย การให้ความรู้ การปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมด้านต่าง ๆ รวมทั้งจริยธรรม และวัฒนธรรมที่เด็กควรรู้ นอกจากนี้ยังมีการฝึกทักษะบางอย่าง การให้บทเรียนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมไปถึง การทำให้เด็กได้รู้จัก และมีประสบการณ์กับโลกภายนอก และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยอาจเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่ยากเกินความเข้าใจของเด็ก รวมถึงการแนะนำให้เด็กรู้จักการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน หรือการวางตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคม

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดและเรียนรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับการยอมรับค่านิยม ความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของสังคม รวมไปถึงบทบาทหน้าที่ และสถานภาพทางสังคม ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคม ซึ่งถือเป็นการปูพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้กับเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะจุดมุ่งหมายของการขัดเกลานี้ เป็นไปเพื่อต้องการให้เกิดพฤติกรรม และการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมนั้น ๆ ซึ่งโดยปกติแล้ว เด็กจะได้รับรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จากสถาบันต่าง ๆ เป็นต้นว่า สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ฯลฯ โดยเฉพาะครอบครัว และโรงเรียน จะเป็นสถาบันที่มีบทบาทหลักในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็ก ทั้งนี้ เพราะเด็กใช้ช่วงเวลาในวัยเยาว์เกือบทั้งหมด อยู่ใกล้ชิดกับสถาบันทั้ง 2 นี้ ดังนั้น ครอบครัว และโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา และขัดเกลาเด็ก

แต่จากเหตุผลที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่า ปัจจุบันโทรทัศน์ได้เข้ามาใกล้ชิดและมีบทบาทกับเด็กมากขึ้น ดังนั้น ผู้ผลิตรายการสำหรับเด็กจึงได้ใช้สื่อโทรทัศน์ ทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะถือเป็นหน้าที่หนึ่งของสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน โดยการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ผ่านมาทางเนื้อหาของรายการ และใช้รูปแบบการนำเสนอรายการที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดออกมานั้น ถือได้ว่าเป็นการขัดเกลาทางสังคมให้กับเด็ก เพราะช่วยให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ และเข้าไปในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้นจากการรับชมรายการโทรทัศน์

เพราะในทางวิชาการสื่อสารมวลชน เชื่อกันว่าสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งหมายความว่า เด็กสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่สื่อมวลชนนำเสนอ และการเรียนรู้นี้จะขัดเกลาความเป็นตัวตนของเด็ก นับตั้งแต่วันที่เขาเริ่มจำความได้จนถึงวัยผู้ใหญ่ และผลจากการเรียนรู้นั้น จะปรากฏออกมาเป็นบุคลิกภาพของเขา (กฤษณ์ ทองเลิศ. สื่อสารมวลชนการเมืองและวัฒนธรรม. 2540, หน้า 185-186)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีรายการสำหรับเด็กให้เห็นในจอโทรทัศน์อย่างต่อเนื่องตลอดมา นับตั้งแต่มีสถานีโทรทัศน์เป็นแห่งแรกในประเทศไทย จวบจนถึงปัจจุบัน ก็ยังคงมีรายการสำหรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของผังรายการ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก มักเป็นรายการที่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ หรือมีอายุยืนนานเมื่อเทียบกับรายการโทรทัศน์ประเภทอื่น ทั้งนี้ เป็นเพราะมีปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดบางประการ ที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการ ซึ่งจากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย พุทธศักราช 2536 ของสุทธาทิพย์ ศรีวรานนท์ (2537) พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ได้แก่

1. ปัจจัยภายในองค์กรผู้ผลิตรายการ ได้แก่ องค์กรผู้ผลิต ลักษณะการนำเสนอรายการและงบประมาณ

2. ปัจจัยภายนอกองค์กรผู้ผลิตรายการ ได้แก่ ผู้สนับสนุนรายการ บริษัทโฆษณา สถานีโทรทัศน์ กฎระเบียบของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก นโยบายของรัฐบาล เด็กที่มีส่วนร่วมในรายการ และรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กดีเด่น ซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบมากที่สุด คือ ผู้สนับสนุนรายการ บริษัทโฆษณา และสถานีโทรทัศน์ ตามลำดับ

ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เอง ที่เป็นตัวการทำให้สัดส่วนของรายการสำหรับเด็ก ทั้งที่ผ่านมา และในปัจจุบัน มีน้อยมากเมื่อเทียบกับรายการประเภทอื่น โดยเฉพาะรายการบันเทิงประเภทต่าง ๆ

แต่หากจะพิจารณากันอย่างลึกซึ้งแล้ว ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่เป็นตัวการทำให้รายการสำหรับเด็กไม่ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในแง่ของการตลาด ก็คือ ผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย หรือเด็กนั่นเอง ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าในสังคมไทยยังไม่ค่อยที่จะให้ความสำคัญกับเด็กมากนัก โดยเฉพาะบริษัทผู้ผลิตสินค้า ที่เข้ามาให้การสนับสนุนรายการโทรทัศน์ มักให้ความสำคัญกับผู้ชมรายการที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกับผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่มักเป็นสินค้าประเภทอุปโภคบริโภค หรือสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายย่อมจะต้องเป็นผู้ที่มีกำลังซื้อ หรือมีอำนาจในการตัดสินใจซื้อสินค้า ซึ่งยอมไม่ใช้เด็กอย่างแน่นอน และเมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้สนับสนุนรายการ หรือบริษัทผู้ผลิตสินค้า จึงไม่ให้ความสำคัญที่จะให้การสนับสนุนรายการสำหรับเด็ก

นอกจากผู้ชมกลุ่มเป้าหมายแล้ว ปริมาณของผู้รับชมรายการยังเป็น เครื่องแสดงถึงการได้รับความนิยม ซึ่งเป็นแรงดึงดูดที่สำคัญที่ทำให้ผู้ผลิตสินค้าสนใจที่จะเข้ามาให้การสนับสนุนรายการ เพราะเท่ากับว่าสินค้าของตนจะได้รับการเผยแพร่ออกไปสู่สายตาประชาชนในวงกว้าง แต่สำหรับรายการเด็กแล้ว ไซ้ว่าเด็กทุกคนจะรับชมรายการเสมอไป เพราะยังมีรายการสำหรับผู้ใหญ่ที่มีเนื้อหาดึงดูดความสนใจของเด็กอีกหลายรายการให้เลือกรับชม อีกทั้งผู้ปกครองเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญในการให้เด็กรับชมรายการที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัย จึงทำให้รายการสำหรับเด็ก เป็นรายการที่ไม่ได้รับความสนใจ ถึงแม้ผู้ผลิตรายการจะมีความตั้งใจจริง ในการที่จะถ่ายทอดสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับเด็กก็ตาม ดังนั้น เมื่อไม่มีคนดู ผู้สนับสนุนรายการก็มองข้ามไปให้ความสนใจกับรายการที่ได้รับความนิยม ซึ่งมักหนีไม่พ้นรายการบันเทิงต่าง ๆ จนทำให้รายการเด็กต้องล้มหายตายจากไปจากผังรายการโทรทัศน์ในที่สุด เนื่องจากไม่มีรายได้จากการผลิตรายการ

ปรารภณา พูลศิริรัตน์ ได้กล่าวไว้ว่า “ รายการสำหรับเด็กมักไม่ค่อยได้รับความสนใจจาก สปอนเซอร์ เพราะเป็นรายการที่มีเรตติ้งต่ำ และเวลาอยู่ในช่วงที่ไม่ดีเมื่อเทียบกับกลุ่มรายการบันเทิง จึงทำให้ผู้ผลิตที่ต้องทำงานเพื่อสังคมธุรกิจไม่มีทุนรอนที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามต่อสังคมออกมา และต้องเฟดตัวออกจากวงการ ดังจะเห็นได้จากปี 2531 ซึ่งเป็นช่วงที่รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กกำลังบูมมาก พอ ๆ กับการบูมของธุรกิจแขนง

ต่าง ๆ ตอนนั้นมีรายการสำหรับเด็กประมาณ 50 รายการ พอปี 2532 ลดลงเหลือประมาณ 50 รายการ และถึงปี 2533 เหลือประมาณ 20 รายการ จนกระทั่งปี 2534 รายการสำหรับเด็กก็ลดลงเหลือเพียง 10 รายการ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า รายการสำหรับเด็กถึงแม้จะมีคุณค่า แต่สปอนเซอร์ไม่ค่อยให้ความสนใจ โดยส่วนมากมักจะมองที่เรตติ้งของรายการเป็นจุดสำคัญ ทำให้รายการสำหรับเด็กอยู่อย่างลำบาก " (มีเดียปีที่ 7 ฉบับที่ 79, มีนาคม 2534)

สถานีโทรทัศน์เองก็เช่นเดียวกัน เมื่อรายการสำหรับเด็กกลายเป็นรายการที่ไม่ประสบความสำเร็จในแง่ของความนิยมจากผู้ชมรายการ และไม่เป็นที่สนใจของผู้สนับสนุนรายการแล้ว ทางสถานีก็มักมองข้ามถึงความสำคัญของรายการไปโดยปริยาย และไม่สนใจที่จะให้การสนับสนุน หรือผลักดันให้รายการเป็นที่สนใจของผู้ชม โดยปล่อยให้เป็นที่ของผู้ผลิตรายการที่จะหากลยุทธ์กันเอง ทั้งนี้เพราะ สถานีโทรทัศน์เองก็ต้องคำนึงถึงผลกำไร และความอยู่รอดของตัวเองเป็นหลัก ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญกับรายการที่ได้รับความนิยม หรือรายการที่มีผู้สนับสนุนรายการค่อนข้างมากก่อน เนื่องจากจะส่งผลมาถึงรายได้ที่ทางสถานีจะได้รับ

แม้จะมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอด และเป็นอุปสรรคต่อการผลิตรายการ แต่รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในปัจจุบันก็ยังคงทำหน้าที่ และแสดงบทบาทเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏอยู่ในเนื้อหา และรูปแบบของรายการ จึงเป็นที่น่าสนใจในการที่จะศึกษาว่า รายการสำหรับเด็กในปัจจุบัน มีการให้ความรู้ที่เป็น การขัดเกลาเด็กในเรื่องใดบ้าง ในขณะที่เด็กไทยในสมัยนี้ มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเด็กไทยในสมัยก่อน รวมทั้งสภาพการแข่งขันกันในเชิงธุรกิจสำหรับกิจการโทรทัศน์ในบ้านเราก็ได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ และต้องการที่จะศึกษาว่า รูปแบบและเนื้อหาของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่แพร่ภาพออกอากาศอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะรายการประเภทปกิณกะบันเทิง ซึ่งเป็นรายการที่มีความหลากหลายในรูปแบบของการนำเสนอว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลในการกำหนดให้มีเนื้อหา และรูปแบบในการนำเสนอดังที่เป็นอยู่ รวมทั้งรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในนามของสถาบันอื่น ๆ ในการขัดเกลาทางสังคมให้กับเด็กอย่างไร และในเรื่องใดบ้าง

ปัญหาวิจัย

1. รายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมในเรื่องใดบ้าง และมีรูปแบบในการนำเสนออย่างไร รวมทั้งมีการแสดงออกซึ่งบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมในลักษณะใด
2. การกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านใดบ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและเนื้อหาเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมของรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก และการแสดงออกซึ่งบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม
2. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก

ข้อสันนิษฐาน

1. รายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก มีเนื้อหา และการแสดงออกซึ่งบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กในเรื่องที่แตกต่างกันออกไป
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก ย่อมส่งผลให้รูปแบบและเนื้อหาของรายการมีความแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะศึกษาเฉพาะรายการปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็กที่ผลิตขึ้นในประเทศ และเป็นรายการที่แพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3, 5, 7, 9 ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 6 รายการ ได้แก่

1. อัสวินน้อย ออกอากาศช่อง 3 ทุกวันเสาร์ เวลา 07.00-07.30 น.
2. กล้าคิดกล้าทำ ออกอากาศช่อง 5 ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 17.15-18.00 น.
3. เจ้าขุนทอง ออกอากาศช่อง 7 ทุกวัน เวลา 07.15-07.40 น.
4. ที่นี้มีเพื่อน ออกอากาศช่อง 7 ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 16.30-17.00 น.
5. ซุปเปอร์จิ๋ว ออกอากาศช่อง 9 ทุกวันเสาร์ เวลา 10.30-11.30 น.
6. คิดดีแคท ออกอากาศช่อง 9 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 10.30-11.30 น.

นियามศัพท์

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก หมายถึง รายการโทรทัศน์อีกประเภทหนึ่งที่ถูกผลิตขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ชมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กได้รับชมเนื้อหาสาระที่ผู้ผลิตมุ่งที่จะนำเสนอ ซึ่งเนื้อหาของรายการมักถูกผลิตให้สอดคล้องกับความสนใจของเด็ก โดยเนื้อหาของรายการมักประกอบด้วย การให้ความรู้ หรือการปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมด้านต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกทักษะบางอย่าง การให้บทเรียนในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมไปถึงความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ

รายการปกิณกะบันเทิง หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่ประกอบไปด้วยความหลากหลายของรูปแบบในการนำเสนอ โดยมีการแบ่งรายการออกเป็นช่วง ๆ ซึ่งอาจประกอบด้วย การแสดงดนตรีและร้องเพลง การแสดงตลก การแสดงละครสั้น การเต้นรำ การเล่นเกม การแสดงความสามารถพิเศษ การแสดงละครสัตว์ การแข่งขันกีฬา รวมถึงการนำดารานักแสดงมาปรากฏตัวหรือสัมภาษณ์ เนื้อหาของรายการมักเน้นความบันเทิงเป็นหลัก

ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก หมายถึง กลุ่มคน หน่วยงาน หรือบริษัทที่ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก หรืออาจเป็นเจ้าของรายการ

วัตถุประสงค์ของรายการ หมายถึง ข้อกำหนดที่ผู้ผลิตรายการตั้งขึ้น เพื่อเป็นแนวทาง และเป็นจุดมุ่งหมายในการผลิตรายการ

รูปแบบของรายการ หมายถึง ลักษณะและประเภทของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ที่มีการกำหนดเอาไว้ตายตัว สำหรับรายการหนึ่งรายการ จะต้องมีลักษณะเช่นนี้ทุกครั้งที่ออกอากาศ

เนื้อหาของรายการ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ผลิตรายการนำมาเสนอในรายการแต่ละครั้ง ซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งที่เป็นการสาระความรู้ และความบันเทิง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการ หมายถึง ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กรของผู้ผลิต ที่มีผลกระทบ และอิทธิพลต่อการผลิตรายการ

ผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย หมายถึง กลุ่มผู้ชมรายการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผู้ผลิตรายการกำหนดไว้ และมุ่งที่จะผลิตรายการเพื่อนำเสนอ

กระบวนการขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดและเรียนรู้เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ทศนคติ คุณค่าทางสังคม กฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผนที่ควรปฏิบัติ รวมทั้งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และจริยธรรมทางสังคม

การเป็นตัวกลางในการถ่ายทอด หมายถึง การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงสังคม และถ่ายทอดเรื่องราว และสิ่งต่าง ๆ ในสังคม แทนสถาบันทางสังคมอื่น ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทาง และเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่ต้องการจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรายการเด็กในแง่มุมอื่น ๆ

2. เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และผู้ที่จะผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ในการที่จะได้นำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงรายการให้ดียิ่งขึ้น